

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת וירא תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקמ"ה

בסעודה שלישית

והעצים ואיה השה לעולה (כז-ז). וצריך ביאור כוונת האמירה של יצחק 'אבי', ותשובת אברהם 'בני'.

ונראה דאיתא במדרש (ב"ר לט-ט) אמר רבי לוי שתי פעמים כתיב לך לך, ואין אנו יודעים איזה חביבה אם השניה אם הראשונה, ממה דכתיב ולך לך אל ארץ המוריה, הוי השניה חביבה מן הראשונה ע"כ. וכבר דיברנו בשבוע העל"ט דאיך יתכן לחשוב שתהא הראשונה חביבה יותר, שזה עולה יותר מהקרבת בן יחידו. אך בהיות שה' הבטיח לאברהם לעשותו כהן גדול (ילקוט סג), והרי כהן גדול אינו מטמא גם לקרוביו, כמו שביאר החינוך (מצוה ע"ר) כי מרוב דבקותו בעליונים נפשו תשכן שם, ולא תבכה נפשו על קרובו, כי הוא נפרד ממנו כבר בחייו ע"ש. אם כן אין זה נסיון כל כך להקריב בנו, על כן הוצרך להשמיענו שהשניה חביבה יותר ע"ש.

ונראה בטעמא דמילתא, על פי מה שכתבו המפרשים במה שאמר ה' לאברהם לך לך מארצך וממולדתך וגו', דהיה די באומרו, לך לך לארץ כנען ותנו לא. אך לא גילה לו הארץ מיד, לומר לו לך אל ארץ כנען, כדי לחבבה בעיניו, והיינו כי בשעה שאמר לו ה' 'מארצך וממולדתך ומבית אביך', נכנסה אהבה בלבו של אברהם אל ארץ מולדתו ואל בית אביו. ובכל דיבור ודיבור נתחבב ארצו בעיניו יותר, ונעשה הנסיון גדול יותר, ובכך נתרבה שכרו, וזהו לתת לו שכר על כל דיבור ודיבור ע"כ.

ועל דרך זה כתב בחידושי הרי"מ בפרשתנו, שזה היה נסיון העקידה, שבשעה שאמר ה' לאברהם

והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני (כב-א). ברש"י הנני, כך היא ענייתם של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זימון הוא (תנחומא כב) ע"ש. ויש להבין עומק כוונת שזהו ענייתם של חסידים. ובמדרש (ב"ר נה-ו) ויאמר הנני, הנני לכהונה וכו' ע"ש. ובפשטות יש לומר דאיתא במדרש (שם נה-ז) אמר לפניו, רבון העולמים יש קרבן בלא כהן, אמר לו הקב"ה כבר מניתיך שתהא כהן, הדא הוא דכתיב (תהלים קי-ד) אתה כהן לעולם ע"כ. ולכן אמר הנני לכהונה.

ב קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת וגו' (כב-ב). וכבר דקדק ברש"י על אריכות הפרטים, ודי באומרו את בנך יצחק, וסיים עלה, כדי לחבב עליו את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור ע"ש. וכן מבואר ברש"י על הפסוק לך לך מארצך וממולדתך וגו' (יב-א), לא גילה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור, כיוצא בו את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ע"ש. וצריך ביאור הכוונה בזה.

ג גם מה שאמר, והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך, היה די באמרו על ההר אשר אומר אליך, ולמה האריך על 'אחד ההרים'. וגם לא מצינו אחר זה 'שיאמר' לו ה' איזה הר הוא מכוין, אלא ראה ענן קשור על ההר (תנחומא כג). ד ויקח אברהם את עצי העולה וגו', וילכו שניהם יחדיו (כב-ו). למה הדגיש שהלכו יחדיו, שנראה כמיותר. וכן הכפיל זאת גם אחר זה (כב-ח). ה) ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי, ויאמר 'הנני בני', ויאמר הנה האש

'את בנך', נעשה יצחק לבן דבוק לאברהם, שכמוהו עוד לא היה, ורחמיו של אברהם ליצחק נעשו כה גדולים עד שלא היה להם שיעור. ושוב בשעה שהוסיף לו ה' 'את יחידך אשר אהבת', נכנס לאברהם כח אהבה עצומה ליצחק, ממש לא לפי דרך הטבע, על דרך שמצינו בדיבור ה' במעשה בראשית, שהיה העולם מרחיב והולך עד שגער בו ה' ואמר די (חגיגה יב.). ועם אהבתו וחמלתו זו, הלך אברהם לשחוט אותו, וזה היה הנסיון ע"כ.

והנה מאז בא הדיבור אל אברהם, והלך עם יצחק שלשה ימים, הרי בכל שעה היה מפעפע אהבה זו יותר ויותר, עד שהגיעו למצב של נפשי חולת אהבתך, ונפשי יצאה בדברו, שנתחברו יחד באהבה עצומה, וזהו שאמר הכתוב וילכו שניהם 'יחדיו', שנתהוו מאוחדים כגוף אחד מגודל אהבתם. עד שהתפלא יצחק על התוצאה הזו, מה נשתנה היום, אשר עד עתה היה אברהם נפרד ממנו מגודל דבקותו בעליונים, וכעת נשתנו העתים. וזהו ויאמר יצחק אל אברהם 'אבי', אני מרגיש קשר עזה של אהבת בן לאביו, שלא הרגשתי עד עתה. והיא נוטריקון 'א'ת ב'נך א'ת י'חידך א'שר א'הבת א'ת י'צחק, שמדיבור זה נתעורר אהבה זו. והשיב לו אברהם 'הנני בני', גם אני יש לי הרגשה זו, שבווער בנפשי אהבת אב לבן במדה גדולה. והמשיך לבאר לו, כי אלקים יראה לו השה לעולה בני, אני מצווה ועומד לעלות אותך לעולה, ועל כן לנסות אותי בא מן השמים הרגשת אהבה זו, שעם כל זה אוותר על הכל ולעשות מצות ה'.

ומעתה שפיר מובן למה נסיון השניה חביבה יותר, כי הן אמת כי אברהם כהן גדול, ומצדו כבר נפרד מאהבת בנים, מכל מקום דיבור ה' עורר אהבתו מתחלה באופן נפלא, עד שהיה כבר נסיון גדול לעזוב אהבת אב לבן ולהעלהו לעולה. ולכן בתחלת הדיבור לאברהם, אמר הנני לכהונה, אני כהן גדול, ואין לי הרגשות גשמיים, ובודאי אעשה רצונך, ואין זה כבר נסיון אצלי. ועל זה בא אליו הדיבור קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת, ובוזה נכנס בלבו אהבה עזה לבן היחיד והנאהב, ובוזה נסה אלקים את אברהם.

*

אמנם יש עוד ענין בנסיון של אברהם, ואין זה מעשה העקידה עצמה להעלות את בנו לעולה, כי הלא גם את עצמו הפיל לכבשן האש באור

כשדים עבור כבוד ה', אף שלא נצטוו מה' על זה. ולא עוד אלא מצד אמונתו הרי מוכרח הדבר שיציית, הלא ביד ה' ממילא להעבירו מן העולם בכל שעה, ומה ירויח אם לא יציית, הלא כמה דרכים למקום ליטול ממנו את בנו יחידו.

אך הנסיון לא היה במעשה ההקרבה, אלא אם יכשל בהרהורי לבו על דרכי ה', אשר אתמול אמר לו ה' כי ביצחק יקרא לך זרע (כא-יב), ושוב חוזר מדבריו ואומר קח נא את בנך והעלהו לעולה (רש"י כב-יד), הלא לא איש א-ל ויכזב וכן אדם ויתנחם. ולמה מגיע לו זאת אחר שנות עבודה של פירסום אמונת אלקי עולם, זו תורה וזו שכרה. אשר מחשבות כאלו עוברים על הרבה בני אדם, בראותם שעוסקים בתורה ובמצות ביתר שאת, ומאז לא הוטב מצבם, אלא לפעמים עוד יגרע. והוא על דרך תמיהתו של משה, מפני מה צדיק ורע לו ורשע וטוב לו (ברכות ז.).

ולא עוד, אלא הרי אמרו (ברכות ז.) כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי, לא חזר בו, מנא לן ממשה רבינו, שנאמר (דברים ט-יד) הרף ממני ואשמידם וגו', ואעשה אותך לגוי גדול, אף על גב דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה, אפילו הכי אוקמיה בזרעיה ע"ש. ואיך חוזר ה' כעת מהבטחתו כמה פעמים על זרע יצחק שיהיה לגוי גדול. ואם כי מצינו (שם ד.) שיעקב אבינו אמר לו ה' והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך (בראשית כח-טו), וכתוב (שם לב-ה) ויירא יעקב מאד, אמר שמא יגרום החטא ע"ש. ואם כן יתכן גם באברהם שנתלכלך מאז בחטא, וחזרה ההבטחה. אך גם בזה נשאר עדיין מקום להרהר, הרי דבור זה לטובה לא היתה רק לאברהם אלא גם לשרה, ובעיקר ליצחק, ואם כן מוכרחים לומר שכולם נתלכלכו בחטא. ואם כן איך בוחר ה' ביצחק להיות עולה תמימה, כאשר הוא בעל מום.

ובנסיון זה עמד אברהם, שלא הרהר כלל אחר הנהגת הבורא, ומכל שכן שלא התרעם על הדבר, אלא קיבל הכל באהבה בלי שום חשבונות, גם כאשר סתירות גלויות עומדות לפניו שאין לו עליהם הסבר וביאור. ולא עוד אלא שה' אומר לו 'ולך לך' אל ארץ המוריה, ופירוש תיבות אלו מבואר ברש"י לעיל להנאתך ולטובתך, ומהו ההנאה והטובה שנצטוו ליקח את בנו יחידו אהובו להעלהו לעולה.

ואיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) רבי אליעזר אומר ה' אותיות שכפלו בתורה באותיות

(מנצפ"ך) כולם בסוד הגאולה, כ"ך, בו נגאל אברהם מאור כשדים שנאמר (יב-א) לך לך. מ"ם בו נגאל יצחק שנאמר (שם כו-טז) לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד. נו"ן בו נגאל יעקב אבינו מיד עשו שנאמר (שם לב-יב) הצילני נא מיד אחי. פ"ף בו נגאלו אבותינו ממצרים שנאמר (שם נ-כה) פקוד יפקוד, צ"ץ בו עתיד הקב"ה לגאול את ישראל בסוף מלכות ה' וכו' ע"ש. (ומקורו גם במדרש במדב"ר יח-כא). ובמדבר קדמות (מ-מז) בשם הרה"ק רבי שמשון מאסטורפולי זי"ע דזה שנאמר (ישעיה כד-טז) מכנ"ף הארץ זמירות שמענו, שאותיות מכנ"ף ממנצפ"ך כבר שמענו שנעשו גאולה, ועתה צבי לצדיק, חפצי לאות צ' שיהיה בה הגאולה העתידה ע"ש. (ועיין אגרת הטיוח חלק הדרוש ריש אות מ').

ואם כן אותיות ל"ך ל"ך הם שורש גאולתו של אברהם מכל צרותיו. ונראה דזהו שאמר אברהם לשרה, אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך, וחיתה נפשי בגללך (יב-יג). והיינו שאות כ' יעמוד לו לזכות להגאל. וכן היה שפרעה אמר לו, הנה אשתך קח ו'לך' (יב-יט). ואם כן אמירת ה' לאברהם, ו'לך לך' אל ארץ המוריה, היה מן הדין שיבלבל דעתו של אברהם, שרואה מדת הדין שורה עליו שנצטוו לשחוט בנו, וה' אומר לו זאת בלשון של גאולה 'לך לך', שבכח זה נגאל תמיד מכל צרותיו. ואף על פי כן לא הרחרר אברהם כלום, וזה היה עוצם הנסיון שלו. וזהו כוונת המדרש, איני יודע איזה חביבה אם השניה אם הראשונה, כשהוא אומר ו'לך לך' אל ארץ המוריה, הוי השניה חביבה, כי להקריב בנו ולבטל כל שאיפותיו של שנים רבות, זהו היפוך הגאולה הרמוזה בלך לך, ואף על פי כן לא הרחרר אחר דרכי ה', על כן נסיון זו חביבה יותר, כי נסיון לך לך הראשון היה להתגבר רק על מעשה גופו, לעזוב ארצו ומולדתו, ונסיון העקידה היא נסיון במחשבה ובמוח, שלא יעלה שום הרחור, וזה נסיון עצום.

אבל לאמיתו היה בזה גאולתו האמיתית, וכמו שמבואר באור החיים הק' בפרשתנו (יח-י) דיצחק היה לו נשמת נוקבא ולא היה ראוי להוליד כלל, ובשעת העקידה פרחו נשמתו, וזכה לנפש הראויה להוליד ע"ש. אם כן שפיר היה הליכה זו לארץ המוריה להנאתו ולטובתו, ובוזה נגאל מצרתו, שלא היה יצחק ראוי עד עתה להעשות ממנו גוי גדול.

*

והנה הכתוב אומר וילכו שניהם יחדיו, ונראה הכוונה כי לכאורה יש חילוק רב בין הנסיון של יצחק בזה להנסיון של אברהם, כי אברהם הכין עצמו לעבודה רבה זו שלשה ימים, כי אחר שנצטוו מה' הלכו שלשה ימים עד שראו ההר, ואז שאל יצחק איה השה לעולה, ואמר לו אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני, ולשעה אחת בלי הכנה והתבוננות כראוי עמד למסור נפשו לקרבן ה'. אבל באמת לא כן הוא, וענינו על פי מה שמצינו בגמרא (ברכות סא:) ברבי עקיבא, כשהוציאו אותו להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקאות של ברזל, והיה מתכוין לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה (קורא קריאת שמע). אמרו לו תלמידיו עד כאן (כלומר עדיין אין אתה מניח כוונתך), אמר להם כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה בכל נפשך (דברים ו-ה), ואפילו הוא נוטל את נפשך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנה, ועכשיו שבא לידי ולא אקיימנה ע"כ.

וביאר בעץ יוסף, כי בשעה שראו תלמידיו גודל דביקות רבי עקיבא באלוקיו, עד שכמעט נדבק נפשו בו יתברך, כאילו מפני הדביקות ההוא איננו מרגיש ביסורים שיסרו אותו, נתקנאו בו תלמידיו ושאלוהו רבינו עד כאן, רצה לומר למד אותנו איך נגיע עד כאן לאותה מדריגה שאתה עומד בה עתה. אמר להם מה שהגעתי למדריגה זו הוא מפני שכל ימי הייתי מצטער לקיים הפסוק הזה בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. ותמיד הייתי מצייר בנפשי מסירת הנפש, אך שהיה במחשבה לבד ולא בפועל, והייתי מצטער ומצפה מתי יבוא לידי לקיים מצוה זו גם בפועל, ולכן לא קשה עלי עתה לקיימה בפועל כי אין מעכב בעדי עד שלא אקיימנה. אבל מי שבא פתאום לידי נסיון הזה ולא עלתה על לבו מקודם, ולא קיבל על עצמו להיות מנוסה בה ולקיימה, ודאי קשה הוא על האדם לעמוד בנסיון לעת הרעה כשתפול עליו פתאום ודפ"ח.

וכמו כן היה ביצחק אבינו, הוא היה עומד מוכן ומזומן בכל עת למסור נפשו, וכמבואר ברש"י (כב-א) שהיה ישמעאל מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק, באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר הקב"ה זבח עצמך לפני, לא הייתי מעכב (סנהדרין פט:) ע"ש. ולא בא זאת ליצחק פתאום, אלא כל ימיו היה מצטער על זה מתי יבוא לידי ואקיימנה, שהיה חי תמיד במחשבה זו של מסירת נפשו לה'. ועל כן הודיע לנו הכתוב, וילכו שניהם יחדיו, הגם כי יצחק שמע זאת כרגע ואברהם כבר

ובזה היה נראה ליתן טעם לשבח, על הא דאיתא בילקוט ראובני (פ' יתרו אות נ') בשם המדרש, דבשעת קבלת התורה נעקר הר המוריה ובא למדבר, כדי שתנתן התורה על המקום המעולה הזה ע"כ. והיינו שבשעת מתן תורה היה הר המוריה שוכן על הר סיני, כהר על גבי הר, וניתנה התורה על שניהם יחד. ויש לומר דאיתא בגמרא (שבת פח.) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט-יז), מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ. וכבר דברנו במקום אחר (עיין שמן ראש לשבועות תסח:) דיתכן לומר, דבשעה שנעקר הר המוריה ובאה מירושלים אל הר סיני, בדרך הליכתו כפה ה' אותה ההר עליהם כגיגית בהיותה עומדת באויר, והתייצבו תחת ההר, היינו הר המוריה ע"כ.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, דהנה התוס' (שם) הקשו למה הוצרכו לכפיית ההר, הא הקדימו נעשה לנשמע. ובמדרש תנחומא (נח ג) איתא, שהם אמרו נעשה ונשמע רק על תורה שבכתב, והוצרכו לכפייה גם על תורה שבעל פה ע"ש. ומעתה כיון שבהר המוריה הורה לנו יצחק אבינו שיש למסור נפשו גם על שמיעת דברי חכמים, על כן הביא ה' למתן תורה גם ההר המוריה, שתנתן התורה גם עליה, ולהורות לבני ישראל שלא די בקבלת תורה שבכתב, אלא ללמוד מהר המוריה המסירת נפש של אבותינו גם על אמונת דברי חכמים. וכאשר ישראל אמרו נעשה ונשמע רק על תורה שבכתב, כפה עליהם את הר המוריה לקבל על עצמם גם תורה שבעל פה.

ולפי זה נתינת התורה היתה על הר סיני והר המוריה יחד, ואם כן הר המוריה הוא אחד מן ההרים שעליו דיבר ה' אלינו את תורתו. ועל כן רימו ה' לאברהם, לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולם על אחד ההרים אשר אומר אליך, כי זה ההר הוא אחד מההרים שיאמר ה' עליו את תורתו אלינו. ולכן ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק (כב-ד), וברש"י ראה ענן קשור על ההר ע"ש. והיינו שבזה הראה לו ה' שזהו אחד מן ההרים אשר אומר אליך, שעליו יתן לנו את תורתו, שבשעת מתן תורה היה ענן כבוד על ההר (שמות יט-טז).

הוכן לזה שלשה ימים, מכל מקום הליכתם היה שוה, כי גם יצחק היה מוכן לזה כמו אברהם, וילכו שניהם יחדיו. וזהו שאמרו כי 'הנני' הוא לשון זימון, וכך היא ענייתם של חסידים, כי המה עומדים תמיד מוכן ומזומן לעשות רצון קונם, גם כאשר הם צריכין למסור על זה את נפשם.

*

אמנם יש עוד חילוק בין נסיונו של יצחק לנסיונו של אברהם, וכמו שכתב מרן החתם סופר (שו"ת או"ח סימן ר"ח), כי אברהם ויצחק חכמים גדולים היו, והשכילו ענין וסוד הקרבנות, שהיו בונין מזבחות והקריבו קרבנות, והם ידעו והשכילו שאי אפשר בשום אופן בעולם כלל וכלל שירצה השי"ת בקרבן האדם, שאילו לא השכילו כן, כבר היה אברהם מקריב ישמעאל בנו או אפילו יצחק, אלא שזה אי אפשר בשום אופן בעולם. והנה כשאמר לו הקב"ה קח נא את בנך את יחידך והעלהו לי לעולה, אם כן על כרחך יאמר שטעה בהשכלתו, ומכיון שטעה, אפשר כי הכל טעות. ובכל זה אברהם אבינו ע"ה בתום לבבו לא הרחרר כלל אחר דברי השי"ת.

ואין מן התימה כל כך על אברהם שלא הרחרר בדבר ציווי שהיה נגד השכלתו בסוד הקרבנות, אחרי כי שמע מפי הקדוש ברוך הוא בעצמו, ומה לעשות כי פי ה' דיבר. אך התימה הגדולה והנפלאה על יצחק, שגם הוא הבין שדבר זה אי אפשר בשום אופן בעולם שירצה הקב"ה להקריב אדם, ולא שמע הציווי מפי הקב"ה, מכל מקום האמין בדברי אברהם דבר שהיה נגד שכלו ודעתו. – היוצא לנו מזה, כי אברהם אבינו ע"ה בדבר זה היה דוגמת אמונת תורה שבכתב, היינו מה ששמע מפי הקב"ה בעצמו. ויצחק מסר נפשו על התורה שבעל פה, היינו מה ששמע מפי אברהם אבינו ע"ה. לכן אנו מתפללים (בתפלת ראש השנה) ועקדת יצחק תזכור 'לזרעו', המחזיקים מעשיו בידם, ומאמינים לתורה שבעל פה ותקנת חכמים, מבלי להרהר אחר דבריהם, אבל מי שאינו בכל זה, אין לו חלק בתפלה זו ודפח"ח ושי"י. (ונכפלו דברים אלו בהקדמת שו"ת יו"ד). וזהו שהשמיענו וילכו שניהם יחדיו, כי יצחק אבינו היה דבוק כל כך באמונת חכמים כמו אברהם באמונת ה', והיו תואמים יחדיו.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' שלמה זלמן פישער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול טוב

מוה"ר ר' משה יוחנן וויינבערגער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב